

”Konsum-fortællinger” af kunsthistoriker Bente Jensen

KONSUM-FORTÆLLINGER

JONNA PEDERSENS STILLEBEN-MOTIVER I FELTET MELLEM VARE-IKON OG NYDELSESFULDE ERINDRINGER

(”Min kunst handler om mennesket. Paradoksalt når vi taler mennesketomme stilleben.” - Jonna Pedersen, 2009)

EN SMAG AF HVERDAG

Det er indlysende at det visuelt genkendelige, for eksempel et varelogo, fanger vort blik i en billedmættet og informationstæt kultur som vores. Et varelogo kan åbne for halvglemte erindringer og sanser-oplevelser, det er en erfaring vi alle har gjort. Forbrugsvarer kan få karakter af kulturelle samtids-ikoner hvis produkterne udtrykker en tidsånd. Af betydning er produkternes grafiske look og æstetiske indpakning. Visuel effektivitet og narrativitet kendetegner de produkter der får betegnelsen ”klassikere”.

Når man ser Jonna Pedersens nye stilleben-malerier opstår en ambivalent følelse af dels at blive ført blidt tilbage i tiden og dels ind i det lokale supermarked. Velkendte og klassiske konsumprodukter og emballager står monumentalt linet op i hendes billeder: Cirkel-kaffe, Café Noir, Colmans Moustard, Ga-Jol, Kings, Heinz Baked Beans, Heinz Tomato Ketchup, Beauvais Rødbeder, Gluten Flour og Jaka Bov. Her er smag og dufte i mange varianter men ikke mindst en prosaisk smag af hverdag. Iblandet en umiskendelig smag af barndom.

Det er sanselige erindringer om farmors spisekammer og supermarkedets systematiserede varehylder der trænger sig på i Jonna Pedersens repræsentation af hverdagens uprætentiøse forbrugsvarer og deres vareæstetik. Erindringen om smagen af farmors cirkelkaffe blander sig uvilkårligt og nærværende med erindringen om den tilhørende kaffedåse, farmors sukkerknald der dryppes i kaffekoppen, osv. Det samme produkt sætter gang i en myriade af private, frydefulde eller mindre frydefulde erindringer hos forskellige individer.

Jonna Pedersens værker har altid et narrativt udgangspunkt i den synlige hverdag: dens objekter, former, mønstre og tegn. Hendes stilleben-malerier præsenterer enkeltvis forbrugsvarer i en farverig, enkel og lidt kantet geometrisk gengivelse. Produkterne har i bogstaveligste forstand ”stået model” for kunstneren. Emballagen afbildes altid uåbnet. Produkterne er forstørret betydeligt og vises uden for deres normale referencer. Kun produkternes emballager, deres tegn og symboler, fortæller om indholdet. Genkendeligheden af produktet er af primær betydning.

Formelt og motivisk folder Jonna Pedersens motiver sig ud i forlængelse af en moderne stilleben-tradition. Både kubistiske og popkunst-inspirerede indflydelser spores i billederne. Det bagvedliggende maleriske projekt er en genoptagelse af et mere direkte maleri, dets processer og metoder.

STILLEBEN - ET KLASSISK TEMA MED MODERNE VARIATIONER

(”I 08 satte et møde med Stuart Davis’ stilleben værker på MOMA gang i en helt ny proces. Jeg fik trang til at prøve kræfter med stilleben og fortolkninger af begrebet stilleben. Ligeledes blev jeg optaget af nogle af Fynbomalernes stilleben. Som ”Ved frokosten” af Fritz Syberg.”
– Jonna Pedersen)

Traditionen med stilleben-motiver med madvarer og frugt går tilbage til antikken. Genren kendes fra tidlig orientalsk og egyptisk kunst. Den genoplives og vitaliseres i 1500-1600 tallet af nederlandske kunstnere og stilleben-motiver udvikler sig til en selvstændig genre. De nederlandske malere afbilder blandt andet markedsscener, hvor boderne bugner af fødevarer.

Også nye typer motiver udvikles, for eksempel blomster-stilleben, jagtbytte (døde dyr) og vanitas-billeder. I de såkaldte vanitas-motiver ledes tankerne via kranier, knogler, fluer, timeglas og en monstrøs ophobning af materielle goder hen på ideen om alle tings forgængelighed. Motivtyper med overdådige mængder af mad og frugt bliver et symbolsk udtryk for gæstfrihed.

Jonna Pedersens moderne stilleben-motiver skiller sig tydeligt ud fra den klassisk-akademiske traditions symbolske og moralske undertoner alene ved manglen på monstrøsitet og overdådighed i varemængden. Hun gengiver kun et enkelt eksklusivt udvalgt produkt i sine motiver og gerne mod en anonym og næsten monokrom baggrund eller væg. Eventuelt med antydningen af en bordkant eller et bord. Produktets normale kontekst er fraværende. Hvor er for eksempel den tallerken hvorpå Jaka Bov normalt serveres på, hvor er bestikket, osv.? Produktet afbildes i et nøgternt og referenceløst rum.

Amerikanske konsum-værker

Fraværende i Jonna Pedersens værker er også den kælen for en taktil og sensuel ydre virkelighed, der er så karakteristisk og fascinerende ved klassisk stilleben og nyere popkunst-stilleben. En illusionistisk gengivelse er målet for det klassiske stilleben.

Denne illusionisme kendetegner også popkunstens stilleben, for eksempel Andy Warhols ikoniske konsum-værk "Campbell's Soup Can" (1961).

Illusionismen og det afbildede produkt er ikke popkunstens primære mål. Der peges nok så meget på repræsentationens perceptions-psykologiske aspekt: synets bedrageriske natur. Popkunstens opvisning af kommercielle produkter er en vital synliggørelse af en potent kommercialisme.

Jonna Pedersens gengivelse af kendte danske produkter bringer naturligt 60'ernes amerikanske popkunst og dens referencer til forbrugersamfundets produkter i erindring. Det motiviske slægtskab er indlysende. Men hvor popkunstens billeder ofte har glatte malede overflader der mimer industrielle produkters overflader er Jonna Pedersens lærreder pastost og ekspresivt bemalede. I kunstnerens gestik er inkluderet en tolkning af det malede objekt.

Det er et inspirerende møde i 2008 på MOMA med amerikanske Stuart Davis' mindre akademisk-restriktive og kubistiske stilleben-værker der giver Jonna Pedersen lyst at undersøge genren nærmere. Stuart Davis (1894-1964) kombinerer særegent amerikansk realisme og europæisk kubisme i en række moderne stilleben-motiver fra 1920erne.

Det er den syntetiske kubismes formsprog og motiver, som de kendes fra [Picasso](#), [Georges Braque](#) og [Juan Gris](#)' stilleben-collager, der finder vej til Stuart Davis' værker. Med deres specielle fokus på formsproget og dets geometriske udfordringer, dvs. dette at bryde de malede flader op i strukturelle enheder à la Paul Cézanne, fornyer de stilleben-genren. De europæiske såvel som de amerikanske kunstnere afbilder ofte fragmenter og indtryk fra storbyen og dagliglivet. Stuart Davis maler blandt andet forbrugsvare-billederne "Lucky Strike" (1921) og "Odol" (1924), der i dag kan ses på MOMA.

Aktuelt afbilder Jonna Pedersen et tilsvarende vanedannende nydelsesmiddel, en pakke Kings cigaretter, jf. maleriet "Ranes ziggies". I billedet er emballagen undtagelsesvis brudt og fire cigaretter er synlige. En autoriseret etikette fortæller, at rygning kan dræbe. Produktets oprindelige flotte grafiske look er nu gået tabt men den velmenende advarselsetikette (med sort sørgerand) indikerer et sigende opbrud i den moderne opfattelse af tobaksproduktet: det har tabt sin uskyld og nydelseseffekt.

Dansk frokost-stilleben anno 1906 og 2009

Jonna Pedersens stilleben-maleri har udover den amerikanske inspiration hentet malerisk substans fra dansk kunst, f.eks. Fynbo-malerne. Fritz Syberg maler i 1906 det robuste frokostmotiv "Ved Frokosten", som Jonna Pedersen genmaler i en aktuel opstilling. Der bliver umærkeligt før-og-efter billeder af brud i dansk madkultur.

Fritz Sybergs maleri "Ved Frokosten" betegnes ofte som programmatisk for Fynbo-malernes maleriske projekt: deres ønske om virkelighedsnære hverdagsskildringer (af især bønderns liv). Maleriet gengiver et enkelt måltid husmandskost og den tilhørende øl og snaps. Der er dækket op med hvid dug, serviet, glas, peberkværn og bestik. Måltidets robuste indhold (fire hele skiver rugbrød med rullepølse, steg med sky, æg og ost) lader sig vanskeligt skjule.

Velvoksne rugbrødsskiver dækket med pålæg hænger ud over den musselmalede tallerken. Og ølflaskens volumen er større end nutidens flasker. Kosten har været passende afmålt for datidens arbejdsomme husmand men næppe kostrigtig for nutidens mennesker. Man kan vanskeligt se på Fritz Sybergs maleri i dag uden at gøre sig disse kost-forskrækkede tanker.

Jonna Pedersens frokost-opstilling "Ved frokosten anno 2009. Hyldest til Fritz Syberg" er tilnærmelsesvis lig dets forbillede. Et par ændringer i menuen er det dog blevet til. Den hvide frokosttallerken indeholder rugbrød med æg, spegepølse, skinke og leverpostej(?). Hertil serveres lokalt (Ærø) øl og snaps. Bestikket er i moderne rustfrit stål og lidt cafeteria-agtigt. Den sort-hvide serviet synes at være af papir. Hvorvidt der er tale om en rød dug, voksdug eller en rød formica-bordplade er vanskeligt at afgøre.

Der er intet prangende eller overdådigt ved måltidet eller opstillingens objekter. Der er tale om ordinært nutidigt køkken-service. Der er minimale og sparsomme stykker pålæg på brødet, hvor smør/margarine er smurt helt ud til kanten. Hvorvidt det er udtryk for kostbevidsthed eller et minimalt udbud af madvarer i køleskabet er uvist.

Jonna Pedersens stilleben-motiver forbinder sig naturligt med danske stilleben-traditioner à la Fynbo-malernes: gengivelser af det nære liv. Udgangspunktet for hendes første stilleben-motiver er opstillinger i traditionel forstand, f.eks. af flasker.

Hun gengiver flere familiære genstande i klassiske opstillinger, f.eks. farmors emaljerede kaffekande der nu anvendes som blomstervase ("Farmors kande"), farmors kaffedåse med storblomstret motiv ("Farmors dåse") og farfars fint formede snapseflaske ("Farfars flaske. Hyldest til Johannes Larsen"). Genstandenes betydning og værdiladning ligger i deres antydede eller faktuelle familiære tilknytning, inklusiv henvisninger til barndommen.

VARE-IKONOGRAFIENS DOBBELTBETYDNINGER

"Hvad sker der når man tager elementerne ud af deres reference? Min interesse har ligget i genkendeligheden. For mig fortæller det ydre noget om det indre, det gælder om at kunne læse 'stregkoden'." – Jonna Pedersen)

En omhyggelig ikonisk-grafisk "realisme" karakteriserer Jonna Pedersens konsumopvisende malerier. Genkendelsen af produktet er vigtigt for kunstneren. Hvordan knækkes "stregkoden" til produkterne og malerierne?

Produkternes navne-logoer og værkernes titler antyder nogle kommunikative afkodningsmuligheder. For eksempel har et maleri med en æske Spunk (ladkridspastiller) fået titlen "Barndommens smag". Et maleri med et glas Beauvais græskar har titlen "Frikadellens ven" og et maleri med Bodum stempelkande og mokkafarvet kop har titlen "En moderne pause". Billederne låner ikke direkte deres titler fra produkterne.

Der er stemningsmættede og associationsrige værktitler med et utal af referencer:

"En ener" (flaske Heinz Tomato Ketchup), "En newyorker" (dåse med Savarin Coffee), "...og boller kl tre" (en æske kakao pulver), "Party Warty" (en pose popcorn), "Med traditioner" (en pose Gluten Flour), "En dansk klassiker" (et glas Beauvais rødbeder), "4001155000200" (dåse Beeflands corned beef), "Finsk ballade" (Fazers' Salmiaki chokolade) og "Øjeblikkelig hygge" (pulverkaffe Café Noir).

Titlerne viser Jonna Pedersens store lyst til at lege med ord udover at afbilde dem grafisk. Værkerne og produkterne åbner principielt for alle mulige oplevelser og tolkninger idet hun eliminerer de kontekstuelle rammer. Logoet, produktets signifikante visuelle mærke, åbner eksklusivt oplevelsen. Hvilke tanker og følelser aktiverer for eksempel synet af Cirkel-kaffe og dets karakteristiske logo? Blandt andet "En kaffe historie" fortæller kunstneren i værkets titel. Hertil skal føjes de private erfaringer og oplevelser af produktet Cirkel-kaffe som hver beskuer kommer med.

Flere af Jonna Pedersens titler er udtryk for forskydninger i oplevelsen af produktet. Når hun for eksempel kalder motivet med pulverkaffe Cafe Noir for "Øjeblikkelig hygge" udtrykker det en erindring om tilfredsstillelse af et (kaffe og hygge)behov som dette produkt har udfyldt.

Konsumprodukters ikonografi er altid dobbelttydig; der er både de denotative og konnotative tegn at aflæse. Produktets emballage medbringer selv et billede- eller tekstindhold der informativt meddeler indholdet. Hvilke betydninger og værdier konsumenten efterfølgende tillægger produktet er ikke muligt at kontrollere. Det afhænger helt af dennes kulturelle ballast og referencerammer. Produktet er principielt åbent for ukontrollerbare mer-betydninger.

DET KUNSTNERISKE PROJEKT

"Det var herligt at have de forskellige medier at gå til og fra i processen: maleriet, tuschtegningen og collagen. At jeg arbejdede med stilleben var meget present i min bevidsthed." – Jonna Pedersen)

Jonna Pedersen har med sine konsum-malerier ikke kun ønsket at undersøge stilleben-genren: Hvad er stilleben i et nutidigt perspektiv og hvilke elementer kan bruges? Malerierne og tilknyttede værkprojekter har været et forsøg på at vende tilbage til et mere direkte maleri, hvor kunstneren står ansigt-til-ansigt med det der afbildes. Der var et ønske om at afbilde det nærværende i bogstaveligste forstand. Uanset substansen og formen af det afbildede objekt er det de samme maleriske udfordringer, overvejelser og eksperimenter der ligger til grund for det endelige værk.

Udgangspunktet for de første motiver var som tidligere nævnt opstillinger af mere gængs karakter, f.eks. flasker. Jonna Pedersens tidligere malerier afslører en dyb og omfattende interesse for spor og aftryk af menneskelig aktivitet, f.eks. graffiti, butiksskilte og reklameskilte. Undervejs i arbejdet med at konstruere aktuelle stilleben-motiver opdagede hun en hengemt fascination af emballager. Dette udviklede sig til at blive en undersøgelse af hverdagens produkter i flere forskellige kunstneriske medier: maleri, tuschtegning og collage.

Konsumprodukterne har "stået model" for stilleben-malerierne. Malerierne har efterfølgende stået model for en række tuschtegninger med identiske motiver. Stilleben-genren udvides når f.eks. Jonna Pedersen anvender et varekatalog fra Gas Collection, jf. værket/bogen "Gas Collection". Her bruger hun de fortrykte mennesker (fotos) som stilleben og arbejder videre på opstillingerne, - tilføjer eller sletter objekter. På lignende måde er ugeblads-tillægget betegnet "Maria & Joachim" en modifikation af eksisterende opstillinger og tableauer. Mangler f.eks. de royale et lommeklæde at græde ud i påhæftes dette usentimentalt ugebladet.

FORTÆLLINGER OM LEVET LIV

(*"Min kunstneriske ambition er at fortælle noget væsentligt om det alment gyldige,"*
- Jonna Pedersen)

Jonna Pedersens konsum-fortællinger er mere end afbildninger af reale objekter. Det er tidsbilleder. Det er genkendelige objekter fra vores kulturarv der fortolkes og males: de grafiske aftryk, de sanselige erfaringer og de mange referencer af kulturel, social og geografisk karakter. Billeder af specifikt danske produkter og billeder af mere eksotiske produkter som f.eks. græske oliven og amerikansk Heinz ketchup fortæller om opbrud i dansk (mad)kultur.

Det er paradoksalt og interessant, at det *ikke* er en kritik af tidens overdrevne forbrug af mad (f.eks. fastfood og snacks) som Jonna Pedersen skildrer. Det er derimod hermetisk lukkede dåser, pakker og poser med madvarer hun stiller til skue, enkeltvis. Det er små fortællinger om enkeltprodukter der alle fortæller noget alment om vores kultur.

Konsum-fortællingerne er en genoptagelse af en kunstnerisk genre der har trængt til en ekspresiv revitalisering og fortolkning *efter* popkunstens tvetydige omfavelse af forbrugersamfundets vare-ikonografi.

Jonna Pedersens stilleben-projekter aktualiserer kunstkritikeren Charles Baudelaires berømte udsagn om kravene til afbildninger af det moderne liv (specifikt møntet på maleren Constantin Guys billeder): "For at *det moderne* skal være værdigt til at blive varigt, må den hemmelighedsfulde skønhed, som mennesket uvilkårligt nedlægger i det, også uddrages." (1863)

Af tidsbestemte produkter og objekter uddrager Jonna Pedersen poetiske og almene fortællinger om levet liv, inklusiv hendes eget liv. Vi får endnu en gang lov at percipere og opleve det smagfulde, duftende levede liv, - måske kun flygtigt og forbigående men nu i en malerisk variant.

Af
Bente Jensen
Kunsthistoriker, MA